

УДК 336.5

JEL classification: I38, L31, O35, R58

Тетяна ШАПОВАЛОВА

кандидат економічних наук, доцент,
доцент,
кафедра соціології та соціальної роботи,
Національний університет «Львівська
політехніка», Україна
E-mail: gg39358@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-2535-867X>
<https://publons.com/researcher/3770408>

© Тетяна Шаповалова, 2020

Отримано: 30.01.2020 р.
Прорецензовано: 06.02.2020 р.
Рекомендовано до друку: 26.02.2020 р.
Опубліковано: 28.02.2020 р.

Ця стаття розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0, яка дозволяє необмежене повторне використання, розповсюдження та відтворення на будь-якому носії, за умови правильного цитування оригінальної роботи.

Тетяна Шаповалова (Україна)

РОЛЬ МОНІТОРИНГУ І ОЦІНЮВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРОЄКТІВ ТА ПРОГРАМ У ПІДВИЩЕННІ ЯКОСТІ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ

АНОТАЦІЯ

Вступ. Підвищення якості соціальних послуг, що фінансуються з регіональних бюджетів і забезпечуються недержавними громадськими організаціями соціального спрямування, безпосередньо пов'язано з підвищенням ефективності реалізації соціальних програм і проєктів. В ефективній роботі соціальних проєктів і програм зацікавлені як органи управління і виконавці проєкту так і цільова аудиторія, на яку спрямований проєкт чи програма. Отже, забезпечення зворотного зв'язку від бенефіціарів про їх задоволеність послугами, які надаються в рамках проєкту або від експертного співтовариства про ефективність реалізації програми багато в чому стимулюють недержавні громадські організації і органи управління до підвищення якості і результативності їх роботи.

Управління соціальними проєктами безпосередньо здійснюються недержавними громадськими організаціями, але в цьому процесі мають приймати участь і державні і регіональні органи влади, які здійснюють фінансування цих проєктів. Разом з тим за соціальну політику в цілому несе відповідальність держава, тому реалізація соціальних проєктів, незалежно від того, хто їх здійснює, в кінцевому рахунку вписується в систему державного управління. Одним з найважливіших механізмів, що забезпечують якість компонентів управління взагалі та управління проєктами зокрема є моніторинг і оцінка.

Мета. Метою статті є визначення механізму підвищення якості соціальних послуг, що надаються недержавним сектором за рахунок регіональних бюджетів із застосуванням методологічних підходів моніторингу і оцінювання.

Метод. Теоретична і методологічна основа даної статті ґрунтується на використанні базових положень економіки, державного управління та соціальної роботи, законодавчих актів, а також основних положень наукових розробок українських та закордонних авторів з питань створення ринку соціальних послуг в Україні, моніторингу і оцінювання соціальних програм та проєктів, що фінансуються з регіональних бюджетів та виконуються недержавними громадськими організаціями. Також використовуються методи системного та структурного-функціонального аналізу (теоретичні і методологічні узагальнення, вивчення сутності процесу моніторингу і оцінювання).

Результати. З'ясовано, що одним із пріоритетів державної політики реформування соціальних послуг є створення ринку соціальних послуг і участі у цьому ринку організацій всіх форм власності, зокрема недержавних громадських організацій соціального спрямування. Доведено, що недержавні громадські організації мають потужний потенціал для здійснення державної політики у реформуванні соціальних послуг. Здійснено аналіз методів моніторингу і оцінювання якості соціальних послуг в Україні. Запропоновано методологічні підходи до оцінки ефективності соціальних проєктів, що фінансуються із регіональних бюджетів і реалізуються недержавними громадськими організаціями.

Шаповалова Т. Роль моніторингу і оцінювання соціальних проєктів та програм у підвищенні якості соціальних послуг. Економічний аналіз. 2020. Том 30. № 1. Частина 2. С. 180-186.

DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2020.01.02.180>

Ключові слова: державний бюджет; регіональний бюджет; соціальні послуги; соціальні проєкти; соціальні програми; моніторинг і оцінювання; оцінка впливу; недержавні громадські організації.

UDC 336.5

JEL classification: I38, L31, O35, R58

Tetiana SHAPOVALOVA

*PhD in Economics,
Associate Professor,
Department of Sociology and Social Work,
Lviv Polytechnic National University, Ukraine*
E-mail: gg39358@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-2535-867X>
<https://publons.com/researcher/3770408>

© Tetiana Shapovalova, 2020

Received: 30.01.2020

Revised: 06.02.2020

Accepted: 26.02.2020

Online publication date: 28.02.2020

This is an Open Access article, distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 license, which permits unrestricted re-use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

Tetiana Shapovalova (Ukraine)

THE ROLE OF MONITORING AND EVALUATION OF SOCIAL PROJECTS AND PROGRAMS IN IMPROVING THE QUALITY OF SOCIAL SERVICES

ABSTRACT

Introduction. Improving the quality of social services financed from regional budgets and provided by non-governmental social organizations is directly related to improving the efficiency of social programs and projects. Both the governing bodies and executors of the project and the target audience to which the project or program is directed are interested in the effective work of social projects and programs. Thus, providing feedback from beneficiaries on their satisfaction with the services provided under the project or from the expert community on the effectiveness of the program greatly encourages NGOs and governments to improve the quality and effectiveness of their work.

Management of social projects is carried out directly by non-governmental public organizations, but state and regional authorities that finance these projects should also take part in this process. At the same time, the state is generally responsible for social policy, so the implementation of social projects, regardless of who implements them, ultimately fits into the system of public administration. One of the most important mechanisms that ensure the quality of management components in general and project management in particular is monitoring and evaluation.

Goal. The purpose of the article is to determine the mechanism for improving the quality of social services provided by the private sector at the expense of regional budgets using methodological approaches to monitoring and evaluation.

Method. The theoretical and methodological basis of this article is based on the use of basic provisions of economics, public administration and social work, legislation, as well as the main provisions of scientific developments of Ukrainian and foreign authors on the market of social services in Ukraine, monitoring and evaluation of social programs and projects. financed from regional budgets and implemented by non-governmental organizations. Methods of system and structural-functional analysis are also used (theoretical and methodological generalizations, study of the essence of the monitoring and evaluation process).

Results. It was found that one of the priorities of the state policy of reforming social services is to create a market for social services and participation in this market of organizations of all forms of ownership, including non-governmental social organizations. It is proved that non-governmental organizations have a strong potential for the implementation of state policy in the reform of social services. An analysis of methods for monitoring and evaluating the quality of social services in Ukraine. Methodological approaches to assessing the effectiveness of social projects financed from regional budgets and implemented by non-governmental organizations are proposed.

Shapovalova, T. (2020). The role of monitoring and evaluation of social projects and programs in improving the quality of social services. *Economic analysis*, 30 (1, Part 2), 180-186.

DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2020.01.02.180>

Keywords: state budget; regional budget; social services; social projects; social programs; monitoring and evaluation; impact assessment; non-governmental organizations.

Вступ

Закон України “Про соціальні послуги” та Концепції реформування соціальних послуг, яку схвалено Розпорядженням КМУ №178-р від 13 квітня 2007 р. справили значний вплив на розвиток механізмів підтримки недержавних громадських організацій в регіонах. За минулі 4 роки найбільший розвиток отримали механізми фінансової підтримки у вигляді проведення конкурсів соціальних проектів і програм, які реалізуються НГО. Додатковим стимулом для цього стали конкурси Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України на співфінансування регіональних програм регіонального розвитку у рамках Програми підтримки секторальної політики – Підтримка регіональної політики України. Таким чином, в ситуації розширення фінансової підтримки з боку державної, регіональної місцевої влади постає питання про готовність до цього соціально орієнтованих некомерційних організацій. Адже конкурси проектів пред'являють досить високі вимоги до професіоналізму недержавних громадських організацій, і особливо до їх навичок роботи з коштами, які виділяються з бюджету.

Важливе місце у формуванні структурно-організаційних елементів соціально-орієнтованої ринкової економіки, забезпечення взаєморозуміння і взаємодії соціально-економічних і політичних груп українського суспільства займають громадські організації. Їх діяльність є необхідною умовою і складовою частиною економічного і соціального прогресу, необхідною передумовою, що забезпечує його безперервність, економічне зростання, зайнятість населення, раціональне використання вільного часу і певний рівень якості життя населення. Недержавні громадські організації, як правило, орієнтуються на конкретну групу клієнтів та будують свою роботу на вивченні їхніх потреб, що дає можливість гнучкої діяльності. Більшій актуальності набуло запровадження проектного менеджменту завданням якого є формування нових послуг та залучення додаткових джерел фінансування, що, в свою чергу, актуалізує проблеми оцінки ефективності діяльності недержавних громадських організацій і реалізованих ними соціальних проектів і програм.

Громадські об'єднання все більше залучаються до реалізації державної соціальної політики. Вони мають вагомий потенціал і створюють підґрунтя для вдосконалення якості надання соціальних послуг.

Підвищення ролі недержавних громадських організацій в реалізації державної програми створення ринку соціальних послуг, необхідність вирішення наукової задачі формування основ

об'єктивного аналізу результативності їх функціонування, відсутність уніфікованих ефективних механізмів проведення оцінки реалізованих ними соціальних проектів і програм зумовили актуальність дослідження науково-методичних аспектів оцінки ефективності їхньої проектно-програмної діяльності.

Для дослідження питань організації моніторингу і оцінки соціальних проектів і програм, які реалізуються недержавними громадськими організаціями, відповідно до вимог економічної науки характерна різноманітність загальнотеоретичних і прикладних розробок зарубіжних і вітчизняних дослідників, що потребують узагальнення і систематизації.

Дослідженням методологічних основ економіки і менеджменту недержавних громадських організацій займалися як закордонні, так і вітчизняні науковці. Найбільш значущими в контексті розробки проблематики дослідження є роботи Е. В. Мартякова, Н. О. Мороз, В. В. Новак, О. В. Новакова, О. Пікалова, Є. О. Пожидаєв, Г. Г. Татаренко, А. М. Тесліцький та інші.

Науковий пошук у вивченні ролі недержавних громадських організацій соціального спрямування у соціальному обслуговуванні населення, здійснювали такі дослідники, як Нечосина О., Черкашина Т. О., Когут В., Андрейчук С. К. та інші.

Вивчення наукових праць з даної проблеми показує її неоднозначність. Незважаючи на достатньо велику кількість робіт, присвячених дослідженню економіки і менеджменту недержавних громадських організацій, можна говорити про відсутність методичних підходів до формування системи і адекватних методик оцінювання ефективності соціальних проектів і програм, які реалізуються цими організаціями, та створення системи моніторингу і оцінювання, що зумовило актуальність дослідження і постановку мети і завдань статті.

Мета та завдання статті

Метою дослідження є обґрунтування науково-методичних положень, що забезпечують вирішення завдань створення системи моніторингу і оцінювання соціальних проектів і програм, що фінансуються з регіональних бюджетів і виконуються недержавними громадськими організаціями соціального спрямування.

Алгоритм досягнення мети передбачає рішення наступного комплексу взаємопов'язаних завдань:

- здійснити аналіз державної політики у створенні ринку соціальних послуг в Україні;
- визначити місце недержавних громадських організацій соціального спрямування у наданні соціальних послуг за кошти державного бюджету;

- дослідити методи і моделі моніторингу і оцінки соціальних послуг, проєктів і програм, що виконуються недержавними громадськими організаціями;
- виокремити адекватні методологічні підходи до оцінки ефективності соціальних проєктів і програм, що реалізуються недержавними громадськими організаціями соціального спрямування за бюджетні кошти.

Виклад основного матеріалу дослідження

Забезпечення потреб людей, що опинились в складних життєвих обставинах є головним аспектом державної соціальної політики України і ключовим завданням діяльності системи надання соціальних послуг.

Метою системи надання соціальних послуг є розв'язання життєвих проблем, від яких потерпають особи чи соціальні групи. Втім, основними цілями, на досягнення яких повинно бути спрямоване функціонування такої системи, має бути профілактика негативних соціально-економічних явищ, сутність яких полягає в попередженні, запобіганні виникнення складних життєвих обставин, формами реалізації яких є, зокрема, соціальна реабілітація, інтеграція, реінтеграція тощо [12].

В Законі України «Про соціальні послуги» зазначено, що одною із основних напрямів реалізації державної політики у сфері надання соціальних послуг є залучення громадських об'єднань, благодійних та релігійних організацій. В новій редакції цього Закону визначається перелік базових соціальних послуг, які мають надаватися на рівні громади (районний, міський рівень, об'єднання територіальних громад), за результатами визначення потреб населення у таких послугах. Відповідальність за планування, фінансування та організацію надання базових соціальних послуг покладена на органи місцевої влади та місцевого самоврядування [9, с. 8].

Створення ринку соціальних послуг в Україні передбачає рівну участь на ньому гравців усіх форм власності, в тому числі і недержавних громадських організацій, які в умовах конкуренції матимуть можливість надавати соціальні послуги різним категоріям населення, в тому числі за кошти державного бюджету.

В нормативно-правових документах, що регламентують створення та становлення ринку соціальних послуг передбачено запровадження механізмів адміністрування соціальних послуг. До цих механізмів відносяться:

- дослідження потреб в соціальних послугах на рівні регіонів;
- складання та затвердження переліку пріоритетних соціальних послуг (які будуть надаватися безкоштовно);

- розроблення регіональних програм розвитку системи надання соціальних послуг;
- створення інформаційно-аналітичної системи соціальних послуг для їх оцінювання та популяризації серед населення;
- розвиток недержавного сектору шляхом запровадження механізму державного соціального замовлення;
- розроблення методики розрахунку вартості соціальної послуги;
- фінансування соціальних послуг за принципом «гроші рухаються за одержувачем послуг»;
- соціальне партнерство.

Діяльність громадських, недержавних організацій відповідно до їх типового статусу спрямована на задоволення потреб їх членів. Зокрема, мається на увазі, що та чи інша недержавна громадська організація бере на себе функції, які держава не може, або не хоче виконувати [10, с. 89].

Як стверджує Черкашина Т. О., у реалізації державної соціальної політики з реформування системи соціальних послуг підвищується роль недержавних громадських організацій, найбільш типові функції, які вони можуть виконувати у системі надання соціальних послуг, це:

- безпосереднє адресне надання соціальних послуг на рівні громади;
- вивчення потреб і очікувань клієнтів;
- збір і акумулювання інформації про попит на послуги та зміни соціальної ситуації у громаді;
- участь у формуванні місцевих соціальних програм та планування розвитку системи соціальних послуг на місцевому рівні;
- здійснення громадського контролю за якістю надання соціальних послуг та ефективністю місцевих соціальних програм [10, с. 92].

Теоретичний і практичний аналіз діяльності недержавних громадських організацій дозволив визначити їх основні властивості, а саме кожна організація має свою місію, область діяльності, технології роботи, організаційні структури, системи управління, ресурсну базу, нормативну базу, свій ринок послуг. Дослідження недержавних громадських організацій як інституційної основи реалізації соціальних проєктів і програм дозволило уточнити поняття «соціальний проєкт» з позиції його об'єктності, як комплексу робіт, орієнтованих на досягнення конкретного соціального результату, який, при їх завершенні, позиціонується щодо мети управління проєктом за допомогою кількісних і якісних показників. При цьому під соціальним результатом проєкту слід розуміти продукт, послугу, модель, концепцію, які мають соціальне значення і завершені за складом своїх властивостей і характеристик, передбачених у проєкті.

Виходячи з соціальної спрямованості діяльності більшості недержавних громадських організацій,

основу їх роботи становить реалізація соціальних проектів, які представляють собою комплекс взаємопов'язаних за термінами, ресурсами і виконавцями заходів, спрямованих на вирішення одного із завдань, як правило, що відносяться до пріоритетних напрямів соціальної політики.

Отже, ми можемо стверджувати, що недержавний сектор економіки своєю участю у реалізації державної соціальної політики щодо формування ринку соціальних послуг за державним замовленням дозволяє говорити про створення здорових конкурентних умов існування цього ринку.

Запровадження ринку соціальних послуг в Україні потребує певних механізмів фінансування з бюджетів всіх рівнів завдяки участі в конкурсному відборі недержавних громадських організацій на основі проектних пропозицій, які передбачають не тільки опис і технології надання соціальних послуг, але й обґрунтування ціни та оцінки ефективності цих послуг.

Дієвим механізмом може бути створення внутрішньої і зовнішньої систем моніторингу і оцінювання соціальних проектів та програм.

В світовій практиці систему моніторингу і оцінювання застосовують для визначення результатів та показників ефективності соціальних програм та проектів. Офіційними розробниками та виконавцями моніторингу і оцінювання є органи влади та місцевого різних рівнів.

У країнах Заходу існує практика оприлюднення звітів про результати виконання соціальних програм і проектів, які реалізуються недержавними громадськими організаціями і базуються на аналізі кількісних і якісних показників. Така звітність має на меті демонстрацію рівня результативності і ефективності соціальних проектів і програм та відповідності їх потребам громади. Ця процедура дає змогу керівництву недержавних громадських організацій відповідно і вчасно коригувати соціальні програми та проекти, а державні органи і органи місцевого самоврядування – засади державної чи місцевої політики. Важливим є те, що процедура оприлюднення даних моніторингу і оцінювання соціальних програм і проектів сприяє отриманню «зворотної реакції» стейкхолдерів, які можуть сформулювати власну позицію щодо ефективності і результативності реалізуємих соціальних проектів і програм.

Крім цього, моніторинг та оцінка сприяють:

- координації діяльності всіх суб'єктів, що надають соціальні послуги;
- прийняттю рішень стосовно розподілу наявних ресурсів для надання соціальних послуг різним соціальним групам;
- отриманню інформації про соціальні групи, діяльність суб'єктів, що надають такі послуги, їх

методи роботи, кількість та кваліфікацію залучених працівників [14, с. 188].

Сьогодні в Україні здійснюється тільки моніторинг і оцінка якості самих соціальних послуг органами місцевого регіонального управління згідно з Методичними рекомендаціями з проведення моніторингу та оцінки якості соціальних послуг, затвердженими наказом Міністерства соціальної політики України від 27.12.2013 р. № 904, що передбачає систематичний збір та обробку статистичних, адміністративних, оперативних даних. На наш погляд це є недостатнім, так як відсутня система моніторингу і оцінювання соціальних проектів, зокрема оцінка впливу на соціальні зміни.

За визначенням Агентства США з Міжнародного розвитку USAID Оцінювання впливу вимірюють зміни результатів розвитку, що пов'язані з певними програмними заходами. Оцінювання впливу ґрунтується на причинно-наслідкових моделях і вимагають достовірних і точно визначених гіпотез для контролю факторів, які крім програмних заходів могли б пояснити зміни, що спостерігаються.

Як правило, оцінка впливу використовується для вимірювання змін під час або після впровадження соціального проекту або програми.

Основними властивостями оцінювання впливу є те, що вони корисні для визначення впливу програмної діяльності на конкретні результати соціального проекту або програми, вони перевіряють гіпотези розвитку шляхом порівняння змін з тим, що могло статися при відсутності програмних заходів, вони перевіряються в одному або кількох конкретних результатах.

Після збору та аналізу даних оцінювання впливу необхідно їх поширити серед стейкхолдерів з метою використання оцінки впливу в програмних або організаційних змінах. Однак, недостатньо поширювати повідомлення зацікавленим сторонам про результати оцінки впливу та очікувати негайного застосування інформації. Важливим кроком у процесі поширення інформації, які можуть покращити якість використання, є зворотній зв'язок та обговорення стейкхолдерами, що може допомогти уникнути незрозумілих висновків, розробити стратегії реалізації рекомендацій та запобігти неправильному використанню результатів.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Питання забезпечення якості соціальних послуг можуть вирішуватися через моніторинг та оцінку, а так само виступати гарантом виконання соціальних зобов'язань держави і некомерційного сектора.

У нашій країні досить слабо забезпечується дотримання вимог ефективного витрачання фінансових коштів, перш за все, що витрачаються з

www.econa.org.ua

бюджету на виконання соціальних проектів недержавних громадських організацій та прозорість витрачання бюджету забезпечується через моніторинг і оцінку виключно наданих соціальних послуг і не дає можливість оцінити вплив проведених заходів на соціальні зміни.

Непрозорість бюджету, відсутність стандартів оцінки ефективності витрачання коштів (аудиту ефективності), суворий дефіцит кадрів, що

професійно працюють в сфері оцінки соціальних проектів – все це лише окремі елементи проблеми. Але це не повинно зупиняти недержавні громадські організації публікувати інформацію про свою діяльність в аспекті витрачання бюджетних коштів. В іншому випадку залишається великий ризик або продовжувати даремно витратити кошти, що направляються в соціальну сферу, або отримати повний колапс державних соціальних інвестицій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мартякова Е. В. Устойчивое развитие на основе бизнеса, власти и общества. *Електронний архів ДонНТУ м. Покровськ*, 2012. URL: <http://ea.donntu.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/15462>.
2. Мороз Н. О. Формування інституту неурядових організацій в контексті становлення громадянського суспільства України. *Гуманітарний журнал*, Дніпропетровськ, 2011. № 3–4. С. 241–246. URL: <http://gj.nmu.org.ua/pdf/2011/3-4/Moroz.pdf>.
3. Новак В. В. Інститути влади та неурядові організації громадянського суспільства: форми економічного співробітництва. *Вісник Хмельницького інверситету регіонального управління та права: науковий часопис*. Хмельницький, 2004. № 4 (12). С. 286–291.
4. Новакова О. В. Роль міжнародних неурядових організацій в реалізації концепції сталого розвитку. *Політологічні записки: збірник наукових праць*. Северодонецьк, 2013. № 7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Polzap_2013_7_4.
5. Пікалова О. Стан та динаміка неурядових організацій в українському суспільстві. *Альманах. Філософські проблеми гуманітарних наук*. Київ, 2010. № 19. С. 206–211. URL: <http://www.info-library.com.ua/books-text-11486.html>.
6. Пожидаєв Є. О. Неурядові організації у суспільно-політичному житті України: межі участі та пріоритети діяльності. *Статеві пріоритети*. Київ, 2007. № 4 (5). С. 19–26. URL: https://www.lib.dp.ua/text/sp2007_4_3.pdf.
7. Тараненко Г. Г. До питання дефініції неурядових організацій. *Проблеми міжнародних відносин: збірник наукових праць*. Київ, 2010. № 1. С. 310–326. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/58864>.
8. Теслицький А. М. Класифікація громадських об'єднань в Україні. *Науковий вісник Чернівецького університету: збірник наукових праць*. Чернівці, 2011. Вип. 559: Правознавство. С. 44 – 47. URL: <http://lawreview.chnu.edu.ua/visnuku/st/559/8.pdf>.
9. Нечосіна О. Функціонування системи соціальних послуг в Україні: короткий опис. Київ: Solidarity Fund PL in Ukraine, 2019. 16 с.
10. Черкашина Т. О. Недержавні громадські організації як суб'єкт надання соціальної допомоги населенню. *Вісник НТУУ "КПІ". Політологія. Соціологія. Право: збірник наукових праць*. Київ, 2010. № 2 (6). С. 89–94. URL: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/5752>.
11. Когут В. І., Андрейчук С. К. Державні та недержавні організації соціальної сфери в Україні: особливості взаємодії та перспективи розвитку. *Ефективність державного управління*. Львів, 2016. Вип. 3. С. 201–207. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2016_3_24.
12. Дубич К. В. Сучасна система надання соціальних послуг України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. Дніпро, 2015. № 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2015_3_7.1.
13. Про соціальні послуги: Закон України від 17. 01. 2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>.
14. Романова Н. Ф. Формування ринку соціальних послуг на сучасному етапі в Україні. *Innovative processes in education: Collective monograph*. AMEET Sp. z o.o., Lodz, Poland, 2017. P. 183–198. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/14401>.

REFERENCES

1. Martyakova, E. V. (2012). Ustoychivoe razvitie na osnove biznesa, vlasti i obshchestva [Sustainable development on the basis of business, government and society]. *Elektronnyy arkhiv DonNTU – Electronic archive of DonNTU*. Retrieved from: <http://ea.donntu.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/15462>. [in Russian].
2. Moroz, N. O. (2011). Formuvannya instytutu neuryadovykh orhanizatsiy v konteksti stanovlennya hromadyans'koho suspil'stva Ukrainy [Formation of the institution of non-governmental organizations in the context of the formation of civil society in Ukraine]. *Humanitarnyy zhurnal – Humanities Journal*, 3–4, 241–246. Retrieved from: <http://gj.nmu.org.ua/pdf/2011/3-4/Moroz.pdf>. [in Ukrainian].
3. Novak, V. V. (2004). Instytuty vlyady ta neuryadovi orhanizatsiyi hromadyans'koho suspil'stva: formy ekonomichnoho spivrobitnytstva [Institutions of power and non-governmental organizations of civil society: forms of economic cooperation]. *Visnyk Khmel'nyts'koho iniversytetu rehional'noho upravlinnya ta prava – Bulletin of the Khmelnytsky University of Regional Management and Law*, 4 (12), 286–291. [in Ukrainian].

www.econa.org.ua

4. Novakova, O. V. (2013). Rol' mizhnarodnykh neuryadovykh orhanizatsiy v realizatsiyi kontseptsiyi staloho rozvytku [The role of international non-governmental organizations in the implementation of the concept of sustainable development]. *Politolohichni zapysky – Political science notes*, 7. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Polzap_2013_7_4. [in Ukrainian].
5. Pikalova, O. (2010). Stan ta dynamika neuryadovykh orhanizatsiy v ukrayins'komu suspil'stvi [Status and dynamics of non-governmental organizations in Ukrainian society]. *Al'manakh. Filososfs'ki problemy humanitarnykh nauk – Almanac. Philosophical problems of the humanities*, 19, 206-211. Retrieved from: <http://www.info-library.com.ua/books-text-11486.html>. [in Ukrainian].
6. Pozhydayev, Ye. O. (2007). Neuryadovi orhanizatsiyi u suspil'no-politychnomu zhytti Ukrainy: mezhi uchasti ta priorityety diyal'nosti. [Non-governmental organizations in the socio-political life of Ukraine: the boundaries of participation and priorities]. *Statehichni priorityety – Strategic priorities*, 4 (5), 19-26. Retrieved from: https://www.libr.dp.ua/text/sp2007_4_3.pdf. [in Ukrainian].
7. Taranenko, H. H. (2010). Do pytannya definitsiy neuryadovykh orhanizatsiy [On the definition of non-governmental organizations]. *Problemy mizhnarodnykh vidnosyn – Problems of international relations*, 1, 310-326. Retrieved from: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/58864>. [in Ukrainian].
8. Teslits'kyi, A. M. (2011). Klasyfikatsiya hromads'kykh obyednan' v Ukraini [Classification of public associations in Ukraine]. *Naukovyy visnyk Chernivets'koho universytetu – Scientific Bulletin of Chernivtsi University*, 559, 44-47. Retrieved from: <http://lawreview.chnu.edu.ua/visnu/ku/st/559/8.pdf>. [in Ukrainian].
9. Nechosina, O. (2019). *Funktsionuvannya systemy sotsial'nykh posluh v Ukraini: korotkyy opys* [Functioning of the system of social services in Ukraine: a short description]. Kyiv: Solidarity Fund PL in Ukraine. [in Ukrainian].
10. Cherkashyna, T. O. (2010). Nederzhavni hromads'ki orhanizatsiyi yak subyekt nadannya sotsial'noyi dopomohy naseleennyu [Non-governmental organizations as a subject of social assistance to the population]. *Visnyk NTUU "KPI". Politolohiya. Sotsiolohiya. Pravo – Bulletin of NTUU "KPI". Politicalology. Sociology. Law*, 2 (6), 89-94. Retrieved from: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/5752>. [in Ukrainian].
11. Kohut, V. I., & Andreychuk, S. K. (2016). Derzhavni ta nederzhavni orhanizatsiyi sotsial'noyi sfery v Ukraini: osoblyvosti vzayemodiya ta perspektyvy rozvytku [State and non-state organizations of the social sphere in Ukraine: features of interaction and prospects for development]. *Efektivnist' derzhavnogo upravlinnya – Efficiency of public administration*, 3, 201-207. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2016_3_24. [in Ukrainian].
12. Dubych, K. V. (2015). Suchasna systema nadannya sotsialnykh posluh Ukrainy [Modern system of social services in Ukraine]. *Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok – Public administration: improvement and development*, 3. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2015_3_7.1. [in Ukrainian].
13. Pro sotsial'ni posluhy [On social services]: Zakon Ukrainy vid 17. 01. 2019 r. # 2671-VIII. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>. [in Ukrainian].
14. Romanova, N. F. (2017). Formuvannya rynku sotsial'nykh posluh na suchasnomu etapi v Ukraini [Formation of the market of social services at the present stage in Ukraine]. *Innovative processes in education – Innovative processes in education*, 183-198. Retrieved from: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/14401>. [in Ukrainian].